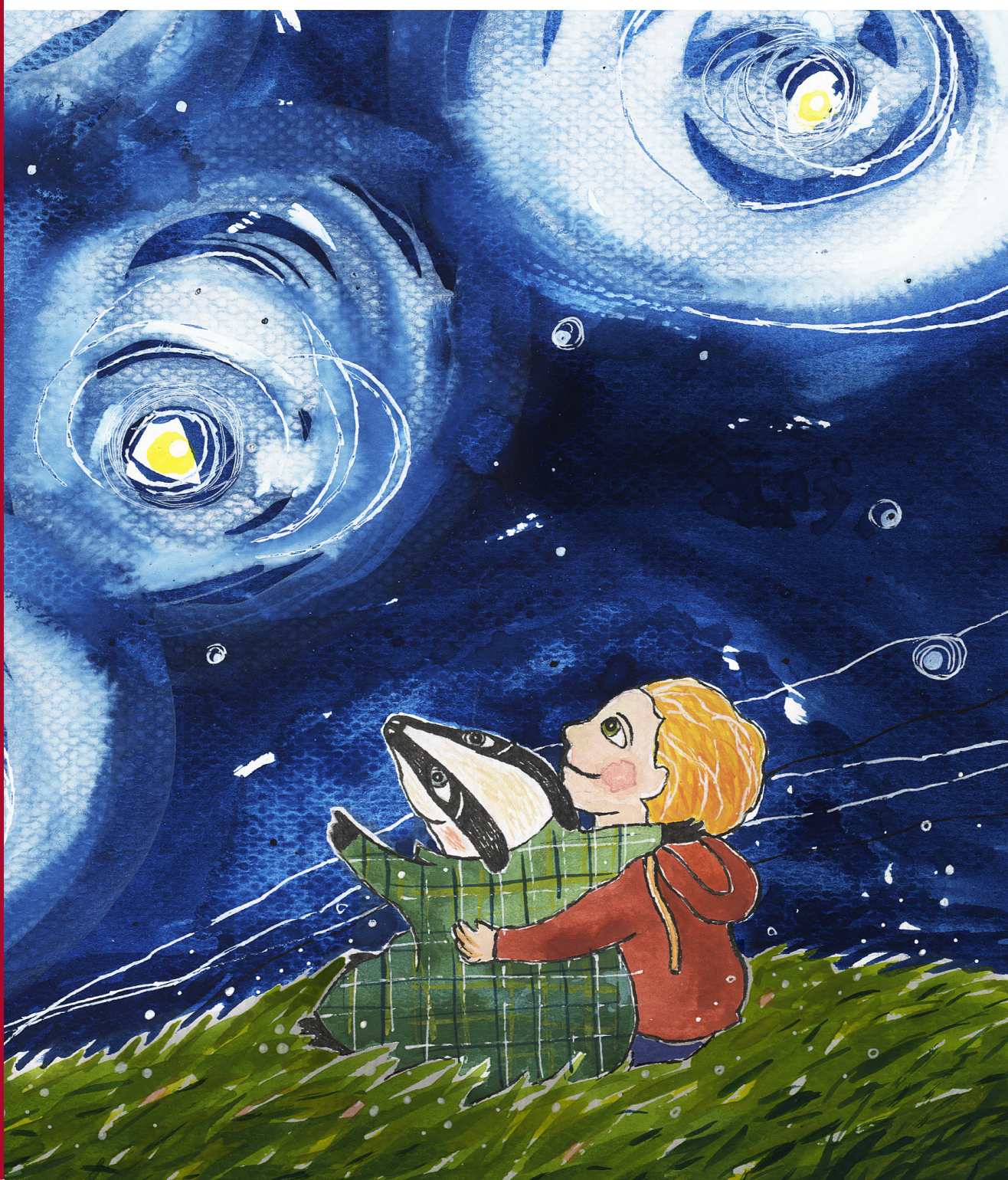

”Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä”

Sijaisperheissä asuvien lasten ajatuksia ikävästä

Pesäpuu on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka tehtävänä on kehittää lastensuojelua. Toimintamme perustuu vahvaan kumppanuuteen ja tuotamme lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvia ja kehittämistyössä syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia. Pesäpuun materiaalit tunnistaa rekisteröidystä tavaramerkistä LUPAUS LAPSELLE®.

Toimintamme on yleishyödyllistä.

Copyright © 2018 Pesäpuu ry
All rights reserved

"Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä"
Sijaisperheissä asuvien lasten ajatuksia ikävästä

Toim. Riikka Huusko
Kansikuva: Ulla Phillips
Taitto: Ruut Kiiskilä
Kustantaja: Pesäpuu ry

www.pesapuu.fi

VALTAKUNNALLINEN
LASTENSUOJELUJÄRJESTÖ

Toim. Riikka Huusko

**”SYDÄMESSÄ VOI TUNTUU IKÄVÄ,
KUN ON YKSINÄISTÄ.”**

**Sijaisperheissä asuvien lasten ajatuksia
ikävästä**

ESIPUHE

Mitä sijaisperheessä asuva lapsi ikävöi? Mikä auttaisi lasten itsensä mielestä ikävään? Tässä artikkelissa sijaisperheessä asuvat lapset kertovat itse ajatuksistaan ikävään liittyen. Artikkelin on toimitettu Laura Linnamaan pro gradu -työn pohjalta ja siihen on lisätty lasten piirroksia ja valokuvia sekä työntekijöiden tekemä koonti ikävän puheeksi ottamisesta.

Laura Linnamaa selvitti ”Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä. Lapsen ikävä perhehoidossa” -pro gradu -tutkielmassaan (Jyväskylän yliopisto, 2017) perhehoitoon sijoitettujen lasten kokemuksia ikävästä ja sen helpottamisesta. Aineisto kerättiin Pesäpuu ry:n järjestämissä Salapoliisipäivissä. Päivät toteutettiin Lähemäs-hankkeen ja eri kuntakumppanien kanssa yhteistyössä. Tutkimusaineisto muodostui kahden Salapoliisipäivän aikana havainnoimalla kerätystä materiaalista. Tutkimuksen analyysimenetelmänä oli sisällönanalyysi.¹

Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että perhehoidossa elävän lapsen ikävä ja keinot sen helpottamiseksi ovat varsin moniulotteisia. Lapset ikävöivät paitsi syntymäperheensä myös entistä kotiaan ja siellä olevia asioita sekä kasvuympäristöään. Ikävä on tunne, johon liittyy keskeisesti suru. Lasten mielestä ikävää helpottaa ajatusten suuntaaminen ikävästä pois sekä menneen pitäminen arjessa läsnä. Lapset tarvitsevat ikävän helpottamiseen aikuisen konkreettista apua. Lapset kaipaavat aikuiselta huolenpitämistä, emotionaalista tukea sekä lupaa ikävöidä rakkaitaan.

Kiitokset kaikille lapsille, jotka ovat antaneet äänensä paljon tunteita liikuttavalle asialle. Kiitokset myös Lauralle ja koko Pesäpuun Salapoliisitiimille tärkeästä työstä lasten kanssa.

Jyväskylässä 13.2.2018

Jari Ketola

Toiminnanjohtaja

¹ Pro gradu -tutkielman voit lukea kokonaisuudessaan: <http://bit.ly/2Bbtzpl>

Salapoliisitoiminnassa lapset ovat asiantuntijoita

Salapoliisitoiminta on kehitetty Pesäpuu ry:ssä vahvistamaan lastensuojelun asiakkaina olevien lasten osallisuutta. Lapset mieltivät yhdessä aikuisten kanssa si-
jaishuollon arkeen, asiakasosallisuuteen ja turvalliseen elämään liittyviä asioita. Toiminnan kautta lapset pääsevät myös mukaan konkreettiseen lastensuojelun kehittämistyöhön, sillä heidän kokemuksiaan asiantuntijoina hyödynnetään tuottaessa materiaaleja lastensuojelutyön tueksi. Lasten tuottaman tiedon pohjalta tehdään lisäksi vaikuttamistyötä lasten osallisuuden vahvistamiseksi.

Salapoliisitoiminta on ensisijaisesti ryhmämuotoista, mutta ideoita on mahdollista hyödyntää myös yksilötyössä. Ryhmätoiminnassa lapset koontuvat omana ryhmänä ja tämän rinnalla kokoontuu lasten läheisten ryhmä. Ryhmissä käsiteltävät teemat ovat samat. Lapset voivat kokoontua yhden Salapoliisipäivän ajan tai useamman kerran.

Mäyrä on Salapoliisitoiminnan päähenkilö.

Salapoliisitoiminnan periaatteita ovat ilo, mukava yhdessäolo sekä turvallinen ilmapii-
ri. Toiminta toteutetaan lapsille luontaisen leikin ja heille sopivien toiminnallisten harjoitusten keinoin. Salapoliisitoiminnan pääroolissa on Mäyrä-käsinukke, joka kaa-
paa lapsilta apua tätä askarruttaviin lastensuojeluun liittyviin asioihin. Näin lapset
voivat ulkoistaa käsiteltäviä teemoja eikä heidän tarvitse puhua suoraan itsestään
tai omista kokemuksistaan. Voidaan kuitenkin ajatella, että lasten ajatukset heijas-
tavat heidän omista kokemuksistaan ja tarpeistaan.

Miten ikävää käsiteltiin ja tutkittiin?

Linnamaan tutkimuksen havainnointiaineisto koostuu kahdesta erillisestä Salapo-
liisipäivästä, joissa molemmissa teemana oli ikävä ja sen helpottaminen. Teeman
käsittelyn lisäksi päivien suuressa roolissa olivat ilo, mukava tekeminen, yhdessäolo
ja vertaistuki.

Lasten tehtävänä oli auttaa Mäyrää ikävään liittyvissä kysymyksissä muovailua, piirtämistä ja askartelua hyödyntäen. Ensimmäinen Salapoliisipäivä oli kesällä 2016 ja toinen syksyllä 2016 ja näihin osallistui yhteensä 17 lasta. Päivien rakenne oli muuten samanlainen, mutta kesän Salapoliisipäivässä lasten läheiset olivat lasten kanssa ikävään liittyviä tehtäviä tehtäessä, kun taas syksyn päivässä he olivat kokonaan toisessa huoneessa. Ensimmäisessä Salapoliisipäivässä aikuis-ten havaittiin, joko tietoisesti tai tiedostamattaan, ohjailevan lasten ajatuksia ja niihin saatettiin suhtautua epäilevästi. Tämän takia toisessa Salapoliisipäivässä haluttiin antaa lapsille työskentelyrauha ja aikuiset saivat käsitellä ikävä-teemaa omassa ryhmässään.

Molempien päivien aluksi lapset saivat onginnasta salapoliisitarvikkeita, minkä jälkeen yhteisessä aloituksessa toivotettiin lapset tervetulleiksi, kerrottiin päivän ohjelma, päätettiin ja kirjattiin yhteiset säännöt, alustettiin päivän teemaa ja tutustuttiin leikin avulla. Tutustumisen ja päivään virittäytymisen jälkeen lapset pääsivät tekemään Salapoliisirasteja (sormenjälkien tunnistus, salapoliisivälineiden etsimistä yms.) ja samalla osa lapsista käsitteli ikävää savitöiden, piirtämisen ja askartelun lomassa. Päivän ohjelmiin sisältyi myös lounas ja yhteinen ulkoilu sekä hauska yhteinen lopetus ja herkkuhetki, joka oli lapsille tärkeä.

Kesän Salapoliisipäivässä Mäyrä keskusteli lasten kanssa ikävästä savitehtävän avulla. Se pyysi lapsia muovailemaan savesta ikävän ja miettimään miltä ikävä näyttää, missä se tuntuu ja mitä se voisi sanoa. Syksyn Salapoliisipäivässä ikävää pohdittiin kahdessa neljän lapsen ryhmässä keskustellen ja piirtäen. Mäyrä keskusteli lasten kanssa ikävästä ja samalla lapset saivat piirtää ajatuksiaan isolle paperille.

Molemmissa päivissä lapset rakensivat ikävänhelpotuskoneita Mäyrän ikävän lievittämiseksi. Ikävänhelpotuskoneita rakennettiin pahvilaatikoista ja askartelumateriaaleista joko yksin tai pienissä 2-3 hengen ryhmissä. Käsillä tekeminen mahdollisti vaikean asian näkyväksi tekemisen, jolloin sen lähestyminen oli lapsille helpompaa.

Ikävä on tunne, johon liittyy useita ulottuvuuksia riippuen siitä, mitä halutaan tietää – tai mitä siitä halutaan kertoa. Tässä artikkelissa tarkastellaan Linnamaan pro gradu-tutkielman pohjalta, keneen tai mihin perhehoidossa elävien lasten ikävä kohdistuu ja millaiseksi lapset kokevat ikävän tunteena sekä sitä, mikä ikävää voisi lasten mielestä helpottaa. Kietoutumalla lapsen historiaan ja muistoihin, ikävä on aina hyvin henkilökohtainen, yksilöllinen ja kokijansa näköinen. Linnamaan pro gradu -tutkielma vahvistaa sitä, ettei lasten ajatuksia voida tietää muuten kuin kysymällä heiltä itseltään.

MITÄ LAPSET IKÄVÖIVÄT?

Ikävän viesti on, että joku on tärkeä. Se voi olla kaipausta. Ikävä syntyy, kun jokin ihminen, paikka tai asia on lapselle tunnetasolla merkittävä, mutta lapsella ei ole riittävästi yhteyttä tähän. Lapsi voi ikävöidä myös jotain, mitä ei ole ollutkaan. Joskus ikävään kietoutuu huoli vanhemman pärjäämisestä ja lapsen syyllisyys. Lisäksi sijoitettu lapsi voi olla monen ikävän välissä – lapsella voi olla sydämessään useita tärkeitä ihmisiä, joiden kaikkien luona hän ei kuitenkaan voi olla yhtä aikaa.

Ikävä vanhempia

Ikävä-teemaa käsiteltäessä lapset toivat esille asioita ja ihmisiä, joihin ikävä kohdistuu. Useampi lapsi mainitsi ikävän syntymäperhettä, erityisesti äitiä kohtaan. Ikävä aiheutui, kun lapsi on erossa tärkeistä ihmisistä ja haluaisi olla heidän kanssaan. Vanhemman näkeminen, heidän läsnäolo ja läheisyys helpottavat lasten mielestä ikävää.

- A:** *Voisitko muotoilla siitä savesta ikävän. Miltä se ikävä näyttää?*
- Iida:** *Äiti, mä teen sellasen emon.*
- A:** *Ajattelet sä, et sillä (Mäyrällä) olis ikävä emoa tai sisaruksia tai jotain, ketä se ei oo nähnyt vähään aikaan?*
- Iida:** *Niin.*
-
- A:** *Mitä sun ikävä sanoo?*
- Emma:** *Äiti, voitko sä kirjoittaa?*
- A:** *Mitä mä kirjotan? Mitä sun ikävä haluaa kertoa?*
- Emma:** *Milloin mä pääsen tapaamiseen.*

Vanhemmat näyttäytyivät merkityksellisinä ja tärkeinä ihmisinä lasten elämässä. Heillä on edelleen paikka lasten sydämessä, vaikka he eivät asu samassa paikassa lasten kanssa, eivätkä välttämättä näe kovin usein.

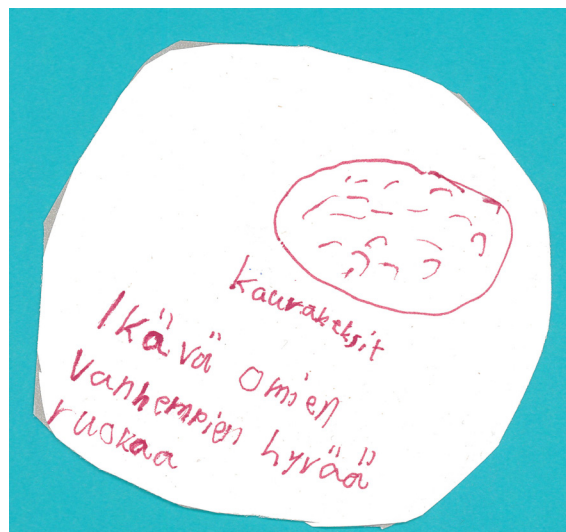
A: Jos se (Mäyrä) kuiskais sulle, et mikä on tärkeää, niin mitä sä luulet, että se kuiskais sulle, kuunteleppa..

Petteri: No omat vanhemmat.

A: Mitä muuta se voi tarkoittaa, kun Mäyrä sanoo, että Mäyrällä on ikävä?

Elias: Se ikävöi sen oikeita äitiä ja isää.

Kaikki lapset eivät sanoneet ikävän kohdistuvan suoraan vanhempiin, mutta se kohdistui heihin välillisesti. Asiat, joita ikävöitiin, liittyivät tavalla tai toisella omiin vanhempiin. Ikävä herätti lapsissa muistoja menneestä sekä vanhassa kodissa vietetystä ajasta ja koetuista asioista. Esimerkiksi tuttu ruoka saattaa herättää lapsessa muistoja ja vahvan tunnelatauksen. Ruoka ja syöminen voivat liittyä tilanteeseen, jossa lapsi on tuntenut olonsa hyväksi ja asiat ovat olleet hyvin.

Ikävä omien vanhempien hyvää ruokaa.

A: Mitäs teidän mielestä Mäyrä vois tarkoittaa, kun se sanoo, että sillä on ikävä? Mitä sillä vois olla ikävä tai mitä se voi tarkoittaa?

Leo: Et se haluaa ruokaa.

A: Joo, et se haluaa ruokaa. Piirrä joku, minkä ruoan sä haluat.

Petteri: Varmaan sitä sen lemppariruokaa.

Leo: Ehkä joku öö omien vanhempien joku hyvä ruoka.

Vanhempien merkityksellisyys näkyi tavoissa, joilla lapset puhuivat heistä. Kun lapset tarkoittivat Mäyrän syntymävanhempia, he käyttivät sanaa oma tai oikea: omien vanhempien kanssa omassa kotona, se ikävöi sen oikeita äitiä ja isää. Lapset tuntuivat erottelevan tällaisilla sananvalinnoilla, onko kyseessä syntymävanhempi vai sijaisvan-

hemp. Kuitenkaan kaikki lapset eivät käyttäneet sanaa oma tai oikea, kun he puhuivat biologisiin vanhempiin kohdistuvasta ikävästä. Lapsen kanssa keskusteltaessa onkin tärkeää varmistaa, että aikuinen ymmärtää lapsen käyttämät käsitteet oikein.

Koti-ikävä

Lasten puheissa toistui koti-sana. Useammalle lapselle ikävä toi ensimmäisenä mieleen vanhan kodin ja kotitalon. Kaipuu entistä kotia kohtaan välittyi selkeästi. Lapsset olivat yhtä mieltä siitä, että koti-ikävä tarkoittaa halua mennä kotiin, jossa omat vanhemmat ovat. Koti-ikävä vaikutti merkitsevän lapsille jotakin enemmän, kuin vain kaipuuta entistä kotia kohtaan fyysisenä paikkana. Se näyttäytyi pikemminkin jonkinlaisena yleisenä kaipuuna menneyttä kohtaan.

A: *Mutta tiedätkö mitä, Mäyrällä on nyt lisää asiaa. Kun joskus on iloinen ja joskus on noita tärkeitä asioita, mut joskus on sellasia päiviä, että on ikävä. Niin mitäköhän se voi tarkoittaa, kun Mäyrä sanoo, et minulla on ikävä. Kertokaas mitä se voi tarkoittaa.*

Elias: *Koti-ikävä*

A: *Kotia ikävä. Joo. Piiräppä tohon koti, joku koti jooko.*

Elias: *Piirräks mä siihen talon vai?*

A: *Ihan minkä sä haluat piirtää.*

Petteri: *Sä luit just mun ajatukset. Mäkin haluan piirtää talon.*

Elli: *Mäkin haluan piirtää kodin.*

A: *Haluatteko te kertoa enemmän siitä koti-ikävästä?*

A: *Mäyrää kiinnostaa vielä tää koti-ikävä, että mitä se tarkoittaa. Haluaako se mennä sinne kotiin vai..*

Elias: *Joo.*

A: *Vai mitä se vois..*

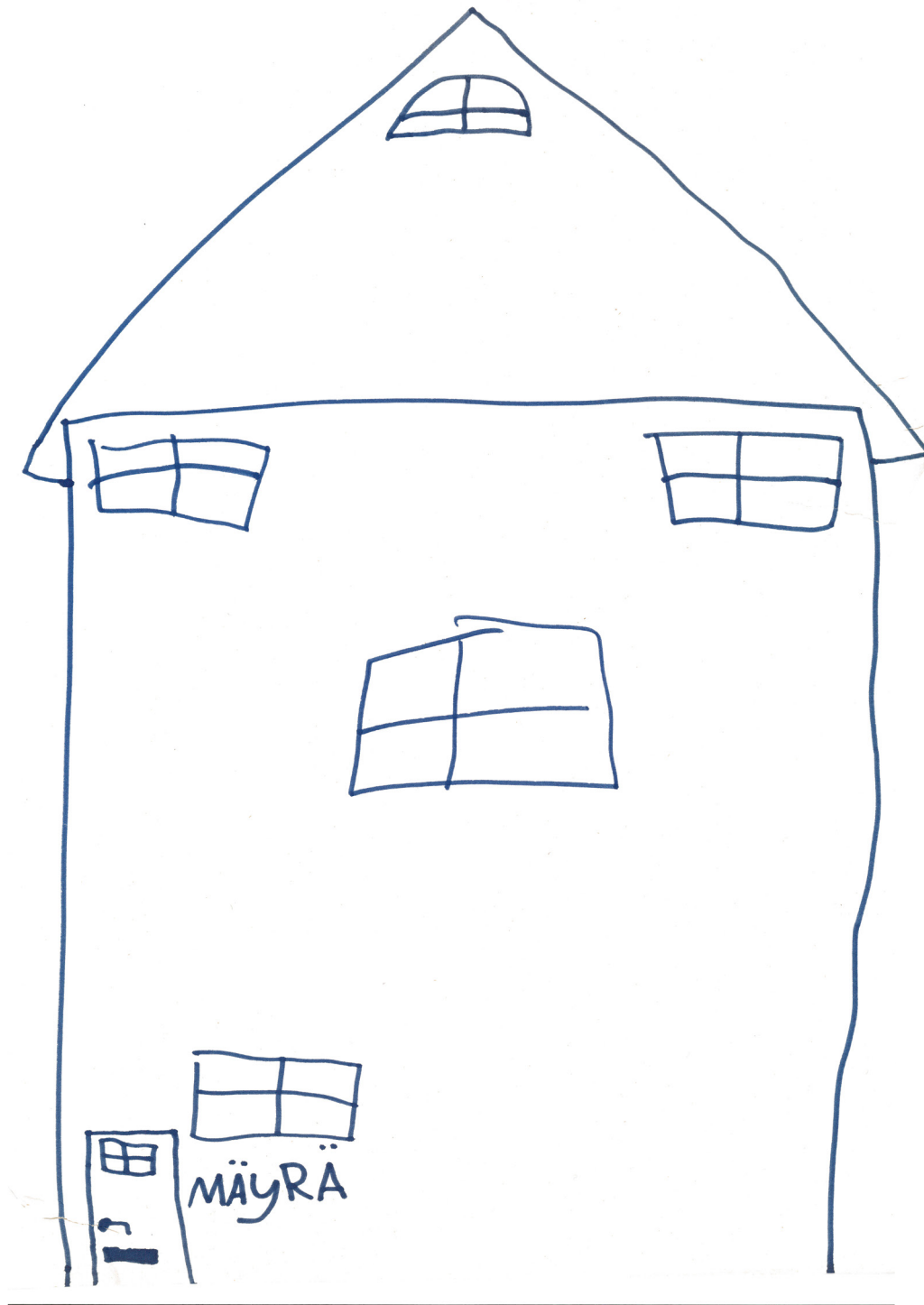
Otto: *Joo.*

Olivia: *Mennä kotiin.*

A: *Vähän tarkemmin, kerroksää.*

Petteri: *Niin että niinku mennä kotiin ja elää tavallisesti omien vanhempien kanssa omassa kotona.*

Osa lapsista kuvasi, miten Mäyrä saattoi kaivata asioita entisestä kodistaan. Ikävä voi kodin lisäksi kohdistua yhtä hyvin johonkin yksittäiseen kotona olevaan asiaan. Näihin asioihin voi edelleen assosioitua lapselle tuttuja tapoja, tottumuksia ja rutiineja. Jokin tietty asia, esine tai kokemus on voinut ollut lapselle erityisen mieluinen ja tärkeä.

Mäyrän koti.

- **A:** *Minkälaisia ikäviä minä täältä sitten löydän? Oi miten hieno.*
- **Onni:** *Mä tein sängyn. Joku haluaa mennä nukkuun, kun sen pitää tehdä jotain muuta.*
- **Onni:** *Tai jollain on ikävä vaikka sen vanhaa sänkyä. Tällaista mikä on kaatopaikalla.*
- **A:** *Ahaa, onko se se?*
- **Onni:** *Joo. Siinä oli kaikki, semmonen yölamppu, jota siinä toisessa ei ollut, niin sitä sillä oli ikävä.*
- **A:** *Minullakin on ikävä niitä minun kaikkia vanhoja leluja ja vaatteita.*
- **Onni:** *Tästä tulee kerrossänky.*

Sijaiskoti ja siellä olevat asiat voivat erota paljonkin entisestä kodista ja siellä olleista asioista. Erilaisuus voi tuntua vieraudelta ja uudenlaiset asiat kummallisilta. Tällöin lapselle voi tulla vanhan kodin tuttuja asioita ikävä ja erityisesti niitä, mitkä ovat olleet lapselle tärkeitä ja mieluisia.

Kodin merkityksellisyys puhututti lapsia. Tärkeintä on koti, jossa on turvallista olla: Eläimet tarvitsevat oman kotinsa, että ne eivät mene hukkaan.

Ikävä kasvuympäristöä

Sijoituksen myötä lapsen kasvuympäristö voi muuttua radikaalistikin. Menetyks kohdistuu laajasti koko lapsen elämään. Lapset toivat esille vanhempien ikävöinnin ja koti-ikävän ohella laajemmin kasvuympäristöön liittyvää kaipuuta. Leikki-ikäisen kasvuympäristö ulottuu muuhunkin kuin vain kotiin ja perheeseen. Kaverit ovat voineet merkitä jopa erityistä turvaverkkoa. Riitta Laakso (2016, 175) huomauttaakin, että kaverisuhteet ja niiden merkitys huomioidaan vain vähäisesti lastensuojelulaissa ja lastensuojelun periaatteissa.

- **A:** *Haluatko sä sanoa, et mitä se tarkoittaa, kun Mäyrä sanoo et on ikävä.*
- **Olivia:** *Öö se tarkoittaa sitä, et se niinku ikävöi sen parhaita kavereita ja se haluis olla niiden kaa.*

Joskus ystävän paikan voi ottaa myös lemmikki. Eläinten läsnäolo, niistä huolehtiminen ja niiden kanssa touhuaminen voivat auttaa, kun on surullinen.

A: Mikä se on?

Veera: Väiski. (kani)

A: Jahaa sä teet Väiskin. Mikäs tää sitten on?

Veera: Sydän.

A: Mut onko se ihan tavallinen sydän?

Veera: Ei, vaan rikki mennyt sydän.

Veera: On minulla muitakin ikävä, mutta Väiskiä myös.

A: Niin, ikävä tuo sulle tällä kertaa mieleen Väiskin. Muistatko sä, kuinka kauan siitä on, kun Väiski kuoli?

Veera: En. Minä muistan vain, että kun minä tulin kerhosta, se oli liikkumaton.

Sijoituksen myötä lapsi joutuu sijaisperheeseen sopeutumisen lisäksi sopeutumaan myös uuteen päivähoitopaikkaan tai kouluun sekä siellä oleviin ihmisiin.

A: Niitäkin (kavereita) voi olla ikävä. Haluatko sä kertoa enemmän siitä jotain?

Venla: Minullakin on ikävä minun päiväkotia, kun se on vanha ja minun piti löytää uusi.

A: Niin vanhaa päiväkotiakin voi olla ikävä. Mäyrä tietää ton kyllä, että voi olla vanhaa päiväkotia ikävä, jos joutuu vaihtamaan päiväkotia. Sanoit kyllä tosi tärkeen asian.

IKÄVÄ TUNTEENA JA TUNTEMUKSENA

Ikävä on usein lapselle fyysinen kokemus ja ilmenee monenlaisina tunteina. Lapsen ikävää ei ole aina helppo tunnistaa, koska se voi ilmetä niin monin eri tavoin.

Suru

Lasten pohtiessa ikävää heidän puheissaan toistui useampaan kertaan suru ja surullisuus. Perhehoidossa elävä lapsi tuskin voi välttyä surun tunteilta. Lapset halusivat muovailla savesta surullisen näköisiä ilmeitä. Suurin osa lapsista kuvaili ikävää surua aiheuttavana tunteena. Moni lapsi puhui avoimesti ikävään liittyvästä surusta.

A: Osaatteko te lapset auttaa minua ja sanoa, minkä näköinen on ikävä? Kun minun on välillä niin kova ikävä. Ikävä sinne ja ikävä tänne. Te varmasti osaatte auttaa ja tiedätte minkä näköinen on ikävä.

Siiri: Yök, tää on tyhmää savea. Yök.

A: Kuuliksä mitä sun pitää muovailla?

Siiri: Suru.

A: Osaatteko te kertoa Mäyrälle tarkemmin, et minkälaiselta se (ikävä) siellä sydämessä tuntuu?

Elias: Surulliselta

A: Mitä se voi tarkoittaa, että Mäyrällä on ikävä?

Netta: Hän on surullinen

Kaikille ikävästä ja surusta puhuminen ei kuitenkaan välttämättä ole helppoa tai lapsi ei löydä oikeita sanoja tunteidensa kuvaamiseen:

A: Haluatko sä kertoa siitä sun ikävästä. Miltä se näyttää?

Niilo: En. Tällaiselta!

A: Siinähan on silmät ja onkos sillä suukin. Mutta suu menee alaspäin.

Useampi lapsista liitti kyyneleet ja itkun ikävän tunteeseen. Itku voi olla lapsen tapa purkaa ikävää. Toisaalta se voi yhtä lailla olla ikävän tapa purkautua, jolloin itkua voi olla vaikea pidätellä. Se voi olla myös tiedostamaton keino kertoa olevansa lohdutuksen tarpeessa.

Onni: Mä teen jonkun, joka itkee.

Onni: Mä teen sängyn, jos itkee joku.

A: Tuntuuko susta ikävä joltakin?

Iida: Ikävä tuntuu surulliselta. Mun pitää tehdä surunaama.

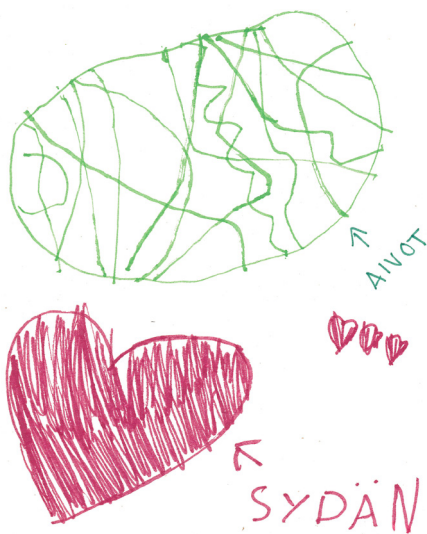
A: Miltä se ikävänäama näyttää? Semmosenko meinasit tehdä?

Iida: Joo-o.

A: Se on tosi surullisen näköinen. Tuleeko siltä kyyneliäkin?

Iida: Joo. Tää alkaa just itkeen.

Iida: Laitetaan tähän vettä. Se itkee.

"Se tuntuu siltä et kiristää... et kuplii ja puristaa vatsaa."

Mäyrä kysyi lapsilta, missä ikävä voisi tuntua. Ikävän kohdistaminen johonkin tiettyyn kehonosaan oli lapsille luontevaa. Suurin osa lapsista sanoi ikävän tuntuvan sydämessä. Erään lapsen mielestä ikävä tuntui aivoissa ja kun taas toinen lapsi koki, että se tuntuu rinnassa. Muutama lapsi kertoi ikävän tuntuvan vatsassa.

Mitä pienempi lapsi, sitä kehollisempaa ikävän ilmaiseminen on. Koska pienellä lapsella

ei välttämättä ole ikävän ilmaisuun tarvittavia sanoja, ilmenee se fyysisemmin. Ikävän fyysisyys kertoo myös siitä, että se on hyvin voimakas ja kokonaisvaltainen tunne.

Olivia: Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä.

A: Niin. Se on muuten ihan totta. Piirräksä tonne sen sydämen.

Venla: Minäkin piirrän sydämen.

A: Missäs sinun mielestä ikävä tuntuu?

Elli: Mm.. sydämessä

A: Mäyrä kysyy, että missä se ikävä tuntuu?

Petteri: Aivoissa.

A: Aivoissa. Osaatsä piirtää aivot?

Petteri: No mä voin kyllä yrittää.

A: Eli ikävä tuntuu aivoissa, se on hirveen hyvä vastaus, mut onks vielä jossain muualla, missä se voi tuntua?

A: Haluaako joku muu vielä sanoa, missä se ikävä tuntuu?

Netta: Sydämessä.

A: Sydämessä, joo. Piirrätkö sä sydämen tuohon.

Iida: Mahassa.

Iida: Se (ikävä) tuntuu siltä et kiristää.. et kuplii ja puristaa vatsaa.

Emma: Ikävä tuntuu ikävältä. Tuntuu rinnassa.

A: Osaisitko vielä kertoa Mäyrälle, että missä se ikävä sitten tuntuu?

Veera: Tuntuu silloin kun sitä (ikävän kohdetta) ajattelee.

A: Joo. Tuntuuko se silloin jossain tietyssä paikassa?

Veera: Silmät alkaa vuotaa. Tuntuu silmissä.

A: Niin.. nytkin tuntuu, voi. Minullakin (Mäyrällä) alkaa tuntua silmissä ja alkaa vähän vuotaa. Voi. Se on sellainen suru, mikä tulee. Ei se haittaa. Se on ihan hyvä, että se tulee.

A: Jos se sun ikävä puhuis, niin mitä se voisi sanoa, kun se tuntuu siellä vatsassa?

Iida: Mulla on ikävä. Mulla on äitiä ikävä.

Ikävään liittyy yksinäisyys, yksinäisyyteen liittyy ikävä

Muutama lapsi toi puheessaan esille yksinäisyyden, kun he pohtivat ikävää. Ikävän kokemiseen liitettiin tunne yksinäisyydestä. Yksinäisyys voi kuvastaa perhehoidossa elävälle lapselle jonkinlaista kuulumattomuuden tai ulkopuolisuuden kokemusta, koska vanhemmat tai muut hänelle rakkaat ihmiset eivät ole hänen kanssaan.

A: Mitä sä ajattelet, että tarkoittaa kun Mäyrällä on ikävä?

Venla: Hän halua mennä vanhempien kaa kotiin, kun hän on..on yksinäistä.

A: Piirräksä sen, et sillä ei olis yksinäistä.

Venla: Mä voin piirtää hänen vanhemmat.

A: Noniin joo.

Venla: Mä piirrän vielä hänet, et hän on hänen vanhempien kanssa.

A: Joo.. Ihan hirveen tärkeä, ihan tosi tärkeä.. Hyvä kun piirrät. Saa olla vanhempien kanssa.

Mäyrän perhe.

- Venla:** Jos minä olisin yksinäinen, niin sitten minä itken.
- A:** Tarkottiko se sulle, että ei oo surullinen, kun ei oo yksinäinen?
- Venla:** Joo. Kun mummi oli poissa ja mä en löytänyt isiä mistään, niin sitten mä vähän itkin.

Myös Olivia liitti ikävään yksinäisyyden kokemuksen. Hän kuitenkin esitti asian toisinpäin: kun tuntee itsensä yksinäiseksi, voi tulla ikävä. Ikävä on siis seuraus yksinäisyyden kokemuksesta, joka tuntuu Olivian mukaan sydämessä. Sydäimestä voi tuntua puuttuvan jotakin merkittävää, itselle tärkeää ja rakasta.

- A:** Osaisitteko te kertoa Mäyrälle, että missä se ikävä tuntuu tai miltä se voisi näyttää?
- A:** Osaatko sä kertoa, missä tuntuu ikävä?
- Olivia:** Sydämessä voi tuntuu ikävä, kun on yksinäistä.

Surun ja yksinäisyyden ohella, ikävästä tuli lapsille mieleen muitakin epämieluisia asioita. Erityisesti ryhmien nuorimmat lapset kuvasivat ikävää varsin konkreettisesti ja käyttivät sellaisia ilmaisuja kuten piikikäs, pistävä ja myrkyllinen.

Savityö ikävästä.

Ikävä saattaa olla lapselle jopa pelottava ja uhkaava tunne tai kipua aiheuttava tuntemus:

- **Siiri:** *Tämä ikävä on piikkirosvo.*
- **A:** *Onko se ikävä piikikäs?*
- **Siiri:** *Joo.*
- **A:** *Sitten jos tuo piikikäs suru puhuis, niin mitä se sanois?*
- **Siiri:** *Ai!*

”TUTTU TUOKSU, TURVA JA PEHMEÄ SÄNKY” – LASTEN AJATUKSIA IKÄVÄN HELPOTTAMISESTA

Mikä lasten ikävää helpottaa? Kaipaavatko lapset tukea ikävän tunteen käsittelyyn tai helpottamiseen? Jos kaipaavat niin millaista tukea?

Ikävänhelpotuskone

Lapset askartelivat koneita, jotka helpottavat ikävää. Näihin ikävänhelpotuskoneisiinsa he tekivät muun muassa ominaisuuksia, jotka liittyivät ikävän mittaamiseen ja ikävän intensiteetin vaihteluun. Ikävä ei ole lasten mielestä aina yhtä voimakas, vaan sen määrä vaihtelee. Päivällä ikävä ei välttämättä ole mielessä, kun on paljon muuta touhua ja ajateltavaa. Illalla nukkumaan mennessä on aikaa ajatella ja ikävöidä. Nukahetken voi lapsella liittyä myös turvattomuutta, mikä herättää ikävän.

Lasten ikävä on myös kasautuvaa ja sitä voi varastoida tai heittää pois. Eräs lapsista lisäsi ikävänhelpotuskoneeseensa nappuloita, joiden avulla ehkä myös aikuinen voisi nähdä ikävän määrän ja reagoida, jos ikävää on paljon.

Onni: *Hei tää voi olla semmonen, mikä mittaa!*

A: *Hieno kone, mutta kuka keksii mitä se tekee?*

Emma: *Se mittaa ikävyyden.*

A: *Mites nää auttaa siihen ikävään?*

Emma: *Ne mittaa sitä. Nää anturit mittaa sitä ikävää.*

Emma: *Pistetään tähän punaisia nappuloita, joista näkee sen (ikävän). Et kuinka paljon sitä on.*

A: *Onko se (ikävä) vahvimmillaan aamulla, illalla vai päivällä?*

Emma: *Illalla. Sillon kun meen nukkumaan.*

Milla: *Ikävä kerääntyy katolle. Siitä reiästä se pääsee keräyslaatikkoon.*

Lotta: *No tää on sit sellanen, et se ikävä öö pistetään se ikävä tänne ja sit heitetään se pois.*

Lapsilla oli paljon ideoita ja ajatuksia, mitkä asiat Mäyrää voisivat auttaa, kun ikävä yllättää. Koneiden ominaisuuksia esiteltiin ylpeästi ja niille annettiin kuvaavia nimiä, esimerkiksi Ilokone, Hymykone, Karkkikone ja Rentoutumiskone. Yksikään lapsi ei jäänyt toimeettomaksi tai sanonut, ettei ikävään auttaisi mikään. Lasten ajatukset ikävän helpottamisesta jakaantuvat neljään toisiinsa limittyvään teemaan: ajatusten suuntaaminen ikävästä pois, menneen läsnäolo ja muistojen merkitys, perustarpeiden tyydyttäminen ja aikuisten tuki.

Ajatusten suuntaaminen ikävästä pois – iloa tilalle

Lasten mielestä tekemällä jotakin mieluista, ikävä ja mieltä painavat asiat saadaan pois mielestä – ainakin hetkellisesti. Erilaiset ympäristön virikkeet ja aktiivisena pitävät asiat voivat tällöin auttaa. Lasten rakentamissa koneissa oli useita fyysiseen tekemiseen ja toimintaan liittyviä ominaisuuksia ja virikkeitä sekä leluja.

Salapoliisipäivässä tehtyjä ikävähelputuskoneita.

Lida: Jos on yksinäistä, niin leikki voi helpottaa. Niin, että on tekemistä.

Lotta: Toi on trampoliini, missä se hyppii.

A: Ai siellä on trampoliini sisällä?

Lotta: Joo. Sit se (Mäyrä) voi tehdä kaikkia temppuja, täällä on kaikkia keinoja ja kaikkia köysiä mis voi kiipeillä.

A: Mikäs tää on? Tää on hieno juttu.

Elias: Se on virtatöpseli ja tähän voi olla virtajohto.

A: Kuka tästä saa virtaa?

Elias: Puhelin, siit voi pelata.

A: Aa, pelata. Auttaakse se sitten?

Elias: Joo.

Lapset tekivät koneita pienissä ryhmissä:

A: Mikäs tällä koneella, Mäyrä on kiinnostunut, onko tällä koneella nimi?

Petteri: Karkkikone!

A: Oottekste kaikki.. onko se yhteinen mielipide?

Elias: Joo. Mut tällä voi kuunnella myös musiikkia.

Petteri: Eikun mä keksin uuden.. Tää olis rentoutumiskone.

Leo: Joo! Se on hyvä.

A: Eli tän tehtävänä on auttaa ja helpottaa kun tulee ikävä, eiksniin?

Elias: Joo, voi kuunnella rauhallista musiikkia ja sit, sit täällä voi syödä vähän napostella karkkia.

A: Rauhallinen musiikki siis auttaa. Mistäs se musiikki tulee?

Elias: Täällä on radio.

Elias: Joo. Ja tästä voi kääntää näitä kanavaa.

A: Haluksä kertoo Mäyrälle miten tää toimii?

A: Täällä on mieletön tää tähtitaivas ja yö.

Otto: Niin se voi ihailla sitä tähtitaivasta.

A: Meneeks se tänne sit pötkölleen ja kattelee sitä?

Otto: Joo.

A: Millä tavalla se auttaa sit, ku kattelee sitä tähtitaivasta?

Otto: Siitä tulee hyvä olo.

Tekemisen ja rentouttavien asioiden lisäksi ikävänhelpotuskoneisiin haluttiin tehdä Mäyrälle seuraa. Kun lapset esittelivät koneidensa ominaisuuksia, nousi niistä selvästi esille ystävyyden teema. Kun ystävä on seurana, ei tarvitse olla yksin murheidensa kanssa. Ystävät ja kaverit voivat olla lapselle suuri voimavara.

Myös pelkkä kuva hyvästä ystävästä voi auttaa ja antaa voimaa jaksamaan synkkinä hetkinä.

A: Kertokaa miten tää toimii? Täällä on hienoja nappuloita, mitä näistä...?

Olivia: Ne on sellasia nappuloita, kun täällä on ovi sinne sisälle, sit täältä painellaan tämä on sellanen et täältäkin tulee niinku semmonen kun tähän laittaa pään niinku tälle ni sit tulee sellaset öö ystävyydenvoimat.

Niilo: Tehään sille (Mäyrälle), tehään sille sellainen kaveri tänne.

A: Mitäs ominaisuuksia siinä sun koneessa nyt on?

Niilo: Siellä on sisällä sille ystävä tai joku kiva.

A: Niin siellä sisällä on ystävä, niin ei oo ikävä.

A: Kerroksä mikä se on? Miten se toimii?

Niilo: No sillei, et tää on sellanen lahjapaketti ja sit kun se avataan ni siellä on sellanen kuva.. ystävä se sen.

Useamman lapsen ikävänhelpotuskoneesta löytyi herkkuja, kuten keksejä, karkkeja ja pullaa. Lähes puolet lapsista halusi rakentaa ikävänhelpotuskoneeseensa toimintoja, joista saa hyvää syötävää ja juotavaa. Jos olo on muuten kurja ja ikävä vaivaa, niin kek-
sit ja karkit voivat saada paremmalle mielelle ja rentouttaa.

A: Mitäs tällä tehdään?

Niilo: Laitetaan sinne keksit piiloon.

A: Keksikätkö? Mites ne keksit auttaa siihen ikävään?

Niilo: Ne näyttää kivalta ja maistuu hyvältä.

Siiri: Karkki piristää ikävää.

Petteri: Eikun se on karkki. Tossa on karkkeja.

Elias: Niin jos painais tästä "on" niin aukeis luukku ja sieltä vois ottaa karkkia.

Petteri: Noniin, nyt koristellaan karkkikone.

Leo: Se (Mäyrä) tykkää meidän karkkikoneesta, kun se saa syödä karkkia.

A: Onkse juominen teijän mielestä ja se karkinsyöminen se pääjuttu joka auttaa?

Elias: Joo, se ehkä vähän rentouttaa.

Herkkujen lisäksi ikävänhelpotuskoneisiin haluttiin tehdä lahjoja. Useampi lapsista sanoi, että koneessa voisi olla Mäyrälle jokin paketissa oleva lahja. Lahjat, herkut ja yllätykset olivat lapsille tapoja näyttää Mäyrälle, että hänestä välitetään ja häntä halutaan piristää.

- **Milla:** *Tässä sen paketti on!*
- **A:** *Noni, hyvä. Mikäs paketti se on?*
- **Milla:** *Minipaketti. Mäyrän paketti.*
- **A:** *Mitäs nää sitten on?*
- **Siiri:** *Lahjoja.*
- **A:** *Mitäs ne lahjat on?*
- **Siiri:** *Noo..yllätyksiä!*

Lahjojen lisäksi suurin osa lapsista halusi tehdä ikävänhelpotuskoneisiinsa muitakin iloa tuottavia ominaisuuksia. Ilo osoittautui merkittäväksi keinoksi ikävän helpottamisessa. Lapset kaipaavat ikävän ennaltaehkäisyyn ja sen lievittämiseen iloisia ja hyvää mieltä tuottavia asioita. Kun on iloinen mieli ja hyvä olo, ei myöskään ole niin kova ikävä.

Ikävänhelpotuskoneisiin tehtiin muun muassa ihana seinä, kauniita asioita ja kauniiksi tekeviä juttuja. Erään lapsen sanojen mukaan myös koneen keltainen väri tuo iloisuutta. Lisäksi lapset piirsivät koneisiinsa paljon hymyileviä ja iloisen näköisiä kasvoja.

- **A:** *Millais se auttaa nyt siihen ikävään toi sun auto?*
- **Väinö:** *No se on iloinen.*

Menneen läsnäolo ja muistojen merkitys

Lapsilla oli ikävän helpottamisesta paljon sellaisia ajatuksia, jotka liittyivät ikävän tunteen kohdistamiseen johonkin muuhun. Nämä keinot auttavat, että suru ja ikävä menevät hetkeksi pois mielestä. Tämä ikävän tunteen enemmän tai vähemmän tietoinen torjuminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi haluaisi unohtaa ikävöimänsä asiat. Lapset toivat esiin myös menneestä muistuttavien tuttujen asioiden sekä muistojen merkityksellisyyden ikävän helpottamisessa.

Useamman lapsen ikävähelipotuskoneeseen tehtiin erilaisia kuvia. Osa lapsista kertoi laittavansa koneeseen kuvia heille tärkeistä paikoista ja ihmisistä, kuten perheestä, äidistä ja sisaruksista. Osa lapsista puhui vain kuvista, mainitsematta, mikä kuva kyseessä oli. Kuvien lisäksi koneeseen laitettiin tuttuja tuoksuja ja ääniä. Sen lisäksi, että tutut esineet ja kuvat helpottivat ikävään, voi niistä saada jonkinlaista tuttuuden tunteeseen kietoutuvaa turvallisuuden tunnetta. Tuttujen asioiden lisäksi muutama lapsi toi esille muistojen merkityksellisyyden. Muistot ja se, että menneet asiat pysyvät mielessä, oli lasten mielestä tärkeää.

Emma: *Tuolta tulee lusikka, joka antaa ruokaa ja sitten näkee oman äidin kuvan.*

Elli: *Tää on pikkusisko ja tää on äiti. Ja tää isosisko.. Perhe. (kuvia heistä)*

A: *Ai siinä on koko perhe?*

Elli: *Äiti ja isosisko.*

Elli: *Täällä on ne kaikki ihmiset.*

A: *Missä se Mäyrä voi sitten olla kun sen on ikävä?*

Elli: *Kotissa.*

A: *Tykkääkö se Mäyrä niinkun muistella niitä kotona olevia asioita?*

Elli: *Joo.*

A: *Mitäs nää tekee nää kohdat?*

Niilo: *Se on johtoja, jossa menee sähköä.*

A: *Mihis sähkö tarvitaan tässä koneessa?*

Niilo: *Siihen, että tähän tulee tää kuva.*

Otto: *Eikös tää näytä savupiipulta?*

A: *Joo o.*

Otto: *Tää muistuttaa sen kodista, kun täällä on tää savupiippu.*

Otto: *Hei talo, koska se on tärkeä sille.. Mäyrälle.*

A: *No sehän on hyvä siinä.*

Otto: *Tässä on talon kuva.*

A: Siinä on talo, joo.

Otto: Tää muistuttaa sen kotia. Sitä taloa.

A: Sitä se muistelee niinkö?

Otto: Täällä on se mökki, tai semmonen kotitalo, mikä muistuttaa.

A: Niin, sitten ei oo niin ikävä kun voi nähdä tuttuja kuvia vai?

Otto: Niin!

Otto: Hei tuu kattoon!

Otto: Mä ajattelin et tää on semmonen juttu, mistä se öö näkee tärkeitä juttuja.

Otto: Täällä on tuttu tuoksu, turva ja pehmeä sänky.

A: Missä toi tuttu tuoksu tuntuu? Mistä se tulee?

Otto: Se muistuttaa kaikista tutuista ja, ja tuoksuista.

A: Mitä muuta kun se ruoka niin auttaa siihen ikävään? Onks jostain napista kun painaa, niin..

Veera: Tulee tuttu ääni!

A: Joo, kenen ääni pitäis tulla?

Veera: Sen äitin.

Emma: Äitin ja pikkuveljen ääni.

A: Mitä noi vielä teki, nämä kolme suutinta?

Veera: Ne.. tästähän tulee niitä ääniä, tässä on tallennettu ne äänet.

Emma: Täällä tulee niitä kuvia, ja sit tästä tulee ne äänet ja tuolla voi tallentaa ja täällä on ne nappulat.

A: Mitäs se (Mäyrä) sulle kuiskaa, et mikä on tärkeää?

Leo: Mmm.. öö.. Et se muistaa, mitä aikasemmin on tapahtunu.

A: Joo eli tärkeiden ihmisten ääni auttaa ja sit se ruoka. Mikä muu vois auttaa?

Veera: Ja tuolta tulee muistoja.

A: Muistoja niin, niitä yhteisiä muistoja.

Mennyt kulkee siis lapsen mukana hänen muistoissaan. Vaikka lasten elämä on sijaisperheessä erilaista ja lapsilla on uusi koti, on tärkeää saada muistella tärkeitä ihmisiä, vanhaa kotia ja mennyttä elämää. Mennyt halutaan tietoisesti pitää osana tämän hetkistä arkea. Muistojen lisäksi siinä auttaa tärkeiden tavaroiden läsnäolo. Lapset puhuivat myös tärkeistä ja tarpeellisista tavaroista, mutta eivät varsinaisesti paljastaneet mitä nämä tavarat olivat. Ikävähelipotuskoneisiin haluttiin laittaa asioita, jotka voisivat olla Mäyrälle henkilökohtaisia, tärkeitä ja merkityksellisiä.

Elias: *Kattokaa tää on tämmönen luukku.*

Petteri: *Hei sä annoit mulle idiksen. Tää voi olla tämmöinen luukku, sinne voidaan laittaa tarpeellisia tavaroita.*

A: *Miten tämä toimii? Mikä tämä juttu on, tää on mielenkiintoinen?*

Elli: *Valo.*

A: *Valo. Mitä se valo tekee?*

Elli: *Se kattoo, missä on kaikkia juttuja.*

A: *Okei, valo joka kattoo juttuja. Mitä se kattoo?*

Elli: *Löytyykö jotain tavaroita.*

A: *Mites tää auttaa ikävään tää kone?*

Elli: *Se löytää tavaroita.*

A: *Löytää tavaroita, okei.*

Elli: *Se voi löytää sen Mäyrän tavaroita.*

A: *Mikäs tämä sitten on? Tossa on tommonen sydän ja kaikki hienot.*

Elli: *Se on semmonen löytytavarakoppi.*

A: *Ai tällä valolla ensiks katsoo ja sitten tuolta ne löytyy niinkö?*

Elli: *Joo.*

Elli kertoi lisäksi, että nämä Mäyrän tavarat löytyvät löytötavarakopista. Löytötavarakoppi on koristeltu hienosti ja siinä on sydämen kuva. Tavarat sen sisällä ovat todennäköisesti Mäyrälle siis rakkaita. Myös Netta pohti henkilökohtaisten tavaroiden merkityksellisyyttä ja pitääkin tärkeänä että sillä on aina kaikki mukana. Omat ja hen-

kilökohtaiset esineet, kuten rakas pehmolelu tai mikä tahansa muu tärkeä esine, voi rauhoittaa lasta hädän hetkellä.

Lapset toivat useammalla eri tavalla ilmi, että yhteyden säilyminen omaan perheeseen on tärkeää. Ikävää helpottaa erityisesti vanhempien tapaaminen ja erityisesti se: jos uskoo, et näkee vielä omat vanhemmat. Muutama lapsi teki ikävänhelpotuskoneeseensa yhteydenpitovälineitä, joiden avulla Mäyrä pystyisi olemaan yhteydessä ikäviämiinsä ihmisiin.

Otto: *Täällä on joku semmonen antenni.*

A: *Miten tämä asia helpottaa ikävää?*

Otto: *En mä tiedä miten se auttaa. Sen avulla voi soittaa kotiin.*

A: *Okei. Just niin, se auttaa niinkun yhteydenpidossa kotiin, kun sillä voi soittaa.*

Milli: *Mäyrä, laitetaan jonnekki tähän kamerayhteys. (puhuu Mäyrälle)*

Millan tekemän kamerayhteyden avulla pystyi sekä kuulemaan että näkemään. Oton ja Millan mukaan Mäyrän yhteydenpito perheeseensä ja muihin ikäviämiinsä ihmisiin on merkittävä keino helpottaa Mäyrän ikävää.

Aina ikävän lievittäminen ei kuitenkaan ole helppoa. Lasten ajatuksista nousi esille muutama kohta, jossa sivuttiin ikävän helpottamisen monimutkaisuutta, jopa mahdolltomuutta:

Siiri: *Hei lääkkeitä!*

A: *Ai lääkkeitä otetaan ikävään?*

Siiri: *Niin!*

Emma: *Sit tuosta tulee juomaa.*

A: *Siitä tulee juomaa. Mites se juoma auttaa ikävässä?*

Emma: *Se on sellasta taikajuomaa.*

Elli: *Mm.. pitää antaa lääkettä.*

A: *Minkälaista lääkettä?*

- **Elli:** *mm.. tota en mä muista.. en mä tiä millaista.*
- **A:** *Niin. Minkälainen lääke auttaa ikävään?*
- **Elli:** *Emmä tiä.*
- **A:** *Onko sellaista lääkettä olemassa?*
- **Elli:** *Eii.*
- **A:** *Entäs onko teidän mielestä sellaista ikävänhelpotuslääkettä olemassa?*
- **Petteri ja Leo:** *Ei.*

Perustarpeiden tyydyttäminen

Lasten puheissa toistui useampaan kertaan asiat, jotka voidaan liittää niin sanottuihin perustarpeisiin ja niiden tyydyttämiseen. Abraham Maslowin kuuluisan tarveteorian mukaan ihmisen tarpeet muodostavat hierarkian, jonka mukaan tietyt tarpeet menevät muiden edelle. Tärkein tarve liittyy fysiologisiin tarpeisiin, kuten ravintoon. Seuraavaksi tulevat turvallisuuteen liittyvät tarpeet ja tämän jälkeen tarve yhteenkuuluvuudelle ja rakkaudelle. Vasta näiden perustarpeiden tyydyttämisen jälkeen ihminen tavoittelee sellaisia tarpeita kuten kunnioitus ja itsensä toteuttaminen. (Maslow 1978, 15–20.)

Lasten ikävänhelpotuskoneisiin rakentamat asiat ja toiminnot linkittyivät samankaltaisiin perustarpeisiin, sillä koneista löytyi muun muassa ruokaa, turvaan ja rakkauteen liittyviä ominaisuuksia. Ruoka on välttämätön ravinnonlähde, mutta se tarjoaa myös kokemuksen siitä, että lapsesta pidetään huolta. Kun sellaisista asioista, kuten nälkä tai turvallisuus ei tarvitse huolehtia, ei ikäväkään välttämättä tunnu niin suurelta. Hyvinvointi ja perustarpeiden tyydyttyminen eivät välttämättä ole olleet perhehoidossa elävälle lapselle aina itsestäänselvyyksiä.

- **Emma:** *Sit tää on ruoka-automaatti.*
- **A:** *Ahaa. Tarkotatko sä et jos on kova ikävä ja sais täältä automaatista ruokaa niin se ikävä helpottuis?*
- **Emma:** *Niin.*
- **Veera:** *Täältä saa ruokaa. Pastaa, ainakin rusetinmallisia.*
- **A:** *Mitäs Veera haluais, että mitä ruokaa tosta koneesta tulis sit kun on ikävä?*
- **Emma:** *Spagettia, perunamuusia ja ruskeaa kastiketta.*

Leo: Me tarvitaan se suihkujuttu, että sillä saa niinku vettä. Että se Mäyrä saa siitä puhasta vettä.

A: Niin, et puhdas vesi auttaa ikävään?

Petteri: No joo kyl se pitää paikkaansa. Välillä kun sä otat raikasta vettä, niin se auttaa. Mulla välillä kun mä juon jotain nii..

A: Auttaaksekin sitten ikävään?

Petteri ja Leo: Joo!

Petteri: Välil mua auttaa raikas vesi.

Elias: Sieltä voi myös juoda maitoa.

Ikävänhelpotuskone oli lapsille myös paikka, jossa oli turvallista olla. Sieltä löytyi turvaan liittyviä asioita ja siellä oli mukava nukkumapaikka:

Otto: Täällä on tuttu tuoksu, turva ja pehmeä sänky.

A: Mitäs toi turva, mistäs turvaa tulee?

Otto: Nämä on niitä laatikoita, missä olis niitä juttuja. Turvaan liittyviä asioita.

Venla: Ja sitten hän nukkuu täällä.

A: Siellä voi nukkua. Onks siellä hyvä nukkua?

Netta: Joo.

Venla: Hän tykkää nukkua siellä.

A: Mitä ne on?

Milla: Äää..tämä antaa pehmeyttä.

A: Pehmeyttä?

Milla: Joo.

Milla: Mä ripottelen näitä tänne.

A: Tuleeks siitä nyt patja nyt tosta?

Milla: Ei. Tää on pehmuste.

A: Pehmuste?
Milla: Joo.
Milla: Ja sitten patja päälle, ja sitten peitto.

Milla: Äiti nyt tää pehmuste on valmis.
A: Hyvä. Saako sitten tulla peitto?
Milla: Ei kun lakana.
Milla: Ja sitten tää pitäis solmia.. ja sitten jonnekin tää laitetaan.
A: Noin, sitten mihin se tulee? Mikä se on?
Milla: Pehmeä. Mä laitan tämmösen pehmolelun tänne.
A: Okei.
A: Niin, tää sänkykö on nyt sun ikävänkarkoituspaikka?
Milla: Joo!

A: Mitäs siellä sängyssä oli muuta?
Milla: Pehmolelu ja karkkia.

Oma sänky merkitsee lapselle usein omaa paikkaa ja tilaa, jossa on hyvä ja turvallinen olla. Muita turvallisuuteen linkittyviä, ikävää helpottavia asioita, joita lapset toivat esille, olivat muun muassa valo ja lämpö:

A: Mikäs sen tehtävä on, miksi se piti siihen laittaa?
Niilo: Siitä tulee sähkö ja valo, ettei oo pimeetä.
Onni: Täältä tulee lämpö.
A: Lämpöä?
Onni: Niin ettei oo enää ikävä. Tonne putkeen. Sieltä tulee sitä.

Myös erään toisen lapsen tekemässä koneessa oli kenno, joka imee auringon lämpöä katolta. Toisaalta lämpö sekä se, ettei ole pimeää tai täysin hiljaista voidaan nähdä myös turvallisuuden tunteeseen yleisemmin liittyvinä asioina. Turvallisuus voi olla

sisällä oleva lämmin ja rauhallinen tunne. Yksinäisyys ja pimeys voivat pelottaa lasta. Toisaalta ne voivat liittyä ikävän aiheuttamaan sisäisen turvallisuuden puuttumiseen, sisäisen yksinäisyyden kokemukseen.

Pimeyden lisäksi hiljaisuus voi olla epämiellyttävää. Tämä käy ilmi yhden lapsen ajatuksesta: "Jos on ihan hiljaista, eikä kuulu ääniä, niin voi miettiä, ettei oo ketään ihmisiä lähellä."

Turvallisuuden tärkeys ja se, ettei ole vaarallista, ovat nousseet esiin Salapoliisitoiminnessa aiemminkin (Paaso & Vario 2016b, 12). Lasten tekemissä ikävänhelpotuskoneissa keskeisemmäksi psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin viittaava ominaisuus oli rakkaus. Useampi lapsi halusi piirtää koneisiin sydämen kuvia. Yhden koneen päätehtävänä oli rakkauden saaminen:

A: Kertokaas mikä täällä on, tämä tärkeä koneen ominaisuus?

Netta: Täältä saa rakkautta. Kun toivoo niin saa rakkautta.

Netta: Sille voi sanoa oman toivomuksen ja se sitten tapahtuu heti. Sen nimi on rakkauspaketti.

Venla: Ja näissä on sellaisia värejä, joista voi ottaa hyviä juttuja ja tällainen nappi, josta voi ottaa rakkautta.

Aikuisen tuki

E erityisen voimakkaan ikävän tunteen hetkellä tai jos siihen sekoittuu muita tunteita (huoli, suru), voi ikävä aiheuttaa lapselle hätää ja ahdistusta. Lapsen voi olla mahdollista käsitellä tunnetilaansa yksin ja rauhoittaa itseään. Tällöin hän toivoo aikuisen ottavan aktiivisen roolin – lapsi kaipaa aikuisen rauhoitusta ja lohdutusta. Jokaisen lapsen historia sekä tunnesuhteet ja suhdeverkostot ovat yksilöllisiä, joten ikäviäkin on monenlaisia. Samoin lapsen luonne ja mieltymykset vaikuttavat ikävän helpotuskeinoihin. Aikuisen tulisikin miettiä yhdessä kunkin lapsen kanssa, mitä voi tehdä, jos on ikävä.

Mitä aikuisen pitäisi tehdä silloin, kun Mäyrällä on ikävä ja paha mieli? Lapset olivat yksimielisiä siitä, että aikuisen täytyy auttaa. Eräs lapsista kertoi, että jos on ikävä, niin aikuisen pitäisi silloin iloittaa häntä. Jos lapsi ei halua puhua, aikuinen voi keksiä vaihtoehtoisen tavan auttaa – esimerkiksi jotain mukavaa tekemistä, josta lapselle tulee hyvä mieli. Ikävän voi ottaa puheeksi toisella hetkellä, kun lapsi on siihen valmis.

A: Sit Mäyrä mieltii, että mitäköhän aikuisen pitäis tehdä kun lapsella on ikävä?

Venla: Minä olen Manun (kissa) äiti kun minä huolehdin hänestä.

A: Niin, eli aikuisen pitää huolehtia, niinkö?

Venla: Joo.

A: Mitä muuta aikuisen pitäis tehdä kun on ikävä?

Olivia: Sen pitäis hoitaa sitä.

A: Miten olis tärkeää hoitaa just silloin kun on ikävä?

Olivia: Et öö niinku.. et vähän niinku sillee niinku jotenki sillee niinku rauhoittaa.

A: Ihan hirvittävän tärkeitä asioita kerrotte.

A: Mut hei mistä aikuinen tietää, että Mäyrällä on ikävä?

Leo: No jos se vaikka kertoo.

A: Joo. Aikuinen tietää jos se kertoo. Mitäs aikuisen pitäis sit tehdä jos se kertoo?

Leo: No ehkä vähän lohduttaa.

A: Niin. Joo. Se onkin tärkeää.

Kaikille lapsille ikävästä kertominen ei kuitenkaan ole helppoa. Jos ikävästä tai muusta surusta kertominen on lapselle vaikeaa, hän voi kaivata sanoitusta tunteilleen. Tällöin lapsi voi haluta, että aloite tulee aikuiselta. Lapselle on tärkeää saada aikuiselta vasta-
kaikua tunteilleen ja tarpeilleen:

Elli: Au, sattuuko sinua, täs lukee. Au, sattuuko sinua? Täs lukee.

A: Lukeeko siinä koneessa, että "Au, sattuuko sinua?"

Elli: Nii in!

A: Okei, kysyykö se kone sillai?

Elli: Joo!

Lapsen ikävä tarvitsee aikuista

Ei ole yhtä lapsen ikävää. Ei ole yhtä keinoa helpottaa ikävää. Aikuisen tehtävä on keksiä keinot yhdessä lapsen kanssa, mikä voisi auttaa ikävään. Lapsi tarvitsee myös esimerkin ja luvan siitä, että ikävästä voi ja saa puhua. Tärkeää on myös, että ikävästä uskalletaan kysyä lapselta. Ei lapsi mene siitä rikki, vaan hän tarvitsee sen käsittelyä yhdessä aikuisen kanssa. Jo se voi helpottaa, että lapsi tietää, että on joku, joka haluaa kuulla ja auttaa.

Iloiset, kauniit ja positiiviset asiat tekevät iloiseksi. Aikuisen ei kuitenkaan pidä liian nopealla lohduttamisella ja ilostuttamisella kieltää lapsen ikävää ja siihen liittyvien tunteiden olemassaoloa ja ilmaisua. Aikuisen on tärkeää kestää ja sietää myös lapsen vaikeat ja surua aiheuttavat tunteet. Ikävän helpottamisen tarkoituksenahan ei ole torjua ikävää.

LAPSEN IKÄVÄSTÄ AIKUISELLE – MUISTETTAVAKSI:

Lastensuojelu on lasta varten – lapsen ikävä ei saa hukkaa byrokratiaan.

Kunnioitetaan ja arvostetaan tunteita, niistä puhumista ja niiden ilmaisemista.

- **Lapsen pitää saada tuntea ikävää!**
 - o Se kertoo kaipauksesta ja kiintymyksestä.
- **Aikuisen on tärkeää osoittaa lapselle, että on lupa ikävöidä. On lupa olla myös ikävöimättä.**

Aikuinen tarvitsee rohkeutta nähdä, kuulla ja vastaanottaa lapsen ikävää.

- **Ikävä voi olla piikikäs/pelottava/ruma – kestätkö sen?**
- **Miten työntekijä voi tukea lapsen lähellä olevaa aikuista kohtaamaan lapsen ikävä?**

Ikävää voi pilkkoa pienemmäksi ja tutustua siihen lapsen kanssa yhdessä.

Lapsen kanssa voi puhua ikävästä avoimesti ja miettiä, mitä voi tehdä, jos tulee ikävä – kuka tai mikä auttaa?

- **Lapsi voi lähettää esimerkiksi ikävä-kortin, kun ikävä iskee.**
- **Sijaisperheessä voi olla kuvia ja muita muistoja vanhemmista.**

Lapsella on oikeus molempiin vanhempiin.

- **Ikävä voi olla syy lapsen voimakkaaseen oirehdintaan vanhemman tapaamisen jälkeen.**

Aikaa lapsen kohtaamiseen.

- **Kuunnellaan lasta.**
- **Annetaan lapselle lupa ja esimerkki ikävästä puhumiseen.**
- **Lapsi osaa kertoa ikävästään, kun aikuinen haluaa kuulla.**
- **Kysytään lapselta, mitä hän aikuiselta toivoo ja mikä juuri kyseisen lapsen oloa voisi helpottaa.**

Unohtaminen on eri asia kuin ikävän helpottaminen.

*Koottu Salapoliisipäivän aikuisille suunnatussa reflektiopäivässä (2017) lasten kokemusten pohjalta.

Lähteet:

Laakso, R. (2016) Huostaanotto ja muutokset lasten elämässä. Teoksessa Enroos, R., Heino, T., ja Pösö, T. (toim.) (2016) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Linnamaa, L. (2017) ”Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä.” Lapsen ikävä perhehoidossa. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Maslow, A. (1987) Motivation and Personality. New York: Harper & Row.

Paaso, S-A. ja Vario, P. (2016a) Lapset lastensuojelua kehittämässä. Salapoliisitoiminnan opas aikuisille. Opas- ja käsikirjat 4/2016 C. Pesäpuu ry.

Paaso, S-A. ja Vario, P. (2016b) Salapoliisi Mäyrän käsikirja. Pesäpuu ry.

"Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä"

Sijaisperheissä asuvien lasten ajatuksia ikävästä

Tässä artikkelissa tarkastellaan Laura Linnamaan pro gradu-tutkielman pohjalta, keneen tai mihin perhehoidossa elävien lasten ikävä kohdistuu ja millaiseksi lapset kokevat ikävän tunteena sekä sitä, mikä ikävää voisi lasten mielestä helpottaa. Kietoutumalla lapsen historiaan ja muistoihin, ikävä on aina hyvin henkilökohtainen, yksilöllinen ja kokijansa näköinen. Linnamaan pro gradu-tutkielma vahvistaa sitä, ettei lasten ajatuksia voida tietää muuten kuin kysymällä heiltä itseltään.

Pesäpuu ry

s-posti: toimisto@pesapuu.fi

www.pesapuu.fi

